

‘Levend Erfgoed’ in Midden-Delfland – over monumenten, tradities, gebruiken en ambachten

Monumentenlesbrief voor groep 7 van de basisscholen Midden-Delfland 2023

In deze Monumentenlesbrief leer je wat **monumenten** zijn en wat **erfgoed is**. En je ontdekt wat **immaterieel erfgoed** is. Daarna weet je meteen wat er met **levend erfgoed** wordt bedoeld!

We gaan op zoek naar die ‘levende monumenten’, zoals molens, kerken en oude boerderijen in Midden-Delfland. Hoe was het leven en werken op de molen of op de boerderij vroeger, en hoe het is het nu?

Je zoekt zelf of samen met een andere leerling de antwoorden op de vragen in deze lesbrief. Begrijp je iets niet? Vraag het dan aan de meester of juf.

Veel succes en vooral veel plezier!

Rina Visser, Historische Vereniging Oud-Schipluiden 2023

Vraag 1 Over Monumenten en erfgoed

Monumenten zijn **oude en bijzondere gebouwen of historische objecten**, zoals huizen, kastelen, kerken of boerderijen, Maar het zijn ook herbergen, bruggen en molens. Ze zijn vaak meer dan 100 jaar oud. En omdat het om zoveel verschillende dingen gaat, wordt voor al deze objecten vaak het woord **erfgoed** gebruikt.

Erfgoed staat voor **alles wat onze voorouders ons nalaten en wat we de moeite waard vinden om te bewaren voor de volgende generaties**, zoals voor jouw ouders en voor jou!

De drie hieronder afgebeelde monumenten staan in een van de dorpen van Midden-Delfland: Schipluiden, Den Hoorn en Maasland.

1a In welk dorp liggen de monumenten op de afbeeldingen?

Afb. 1 Molen in

.....

Afb. 2 R.K. kerk in

.....

Afb 3 Boerderij Abbestee in

.....

1b Je kent vast nog wel een monument in het dorp waar jij woont. Noem er nog een:

Ik woon in ..... en een ander monument daar is .....

1c Welk monument vind jij het mooiste of het meest bijzonder in Midden-Delfland? Waarom vind je dat? ..... omdat .....

Mobiel erfgoed

Behalve gebouwen kunnen ook andere objecten monumenten en dus erfgoed zijn.

Bijvoorbeeld schepen, zoals de oude westlanders (afb 4) Dat noemen we **mobiel erfgoed**.

Erfgoed dus, dat zich kan verplaatsen. Op het water, in de lucht of op de grond.

Afb. 4 Westlanders

1d Weet je nog een voorbeeld van mobiel erfgoed in Midden-Delfland?

Nog een voorbeeld van mobiel erfgoed in Midden-Delfland is .....

Ook het landschap van Midden-Delfland is erfgoed!

Het landschap van Midden-Delfland is al eeuwen oud. We noemen zo'n landschap **natuurlijk erfgoed**. Nog steeds zijn er dingen in het landschap te zien uit die vroegere tijd, **zoals de polders, de sloten, de wegen, de weides en de knotwilgen.**

En samen met de oude **boerderijen, molens, bruggetjes en natuurlijk de koeien** maken ze het landschap zo bijzonder! Dat **erfgoed** willen we graag houden. Daarom zorgen we er met elkaar goed voor!

Vraag 2 Kijk nog eens naar de afbeeldingen over het landschap op pagina 2

En beantwoord nu de vragen 2a en 2b.

Afb.4 Overvaren op eigen kracht!

2a Wat vind jij het mooiste van Midden-Delfland?

.....
.....

Waarom vind je dat?

.....
.....

2b Wat doe jij het liefst in Midden-Delfland?

.....
.....

Vraag 3 Van oude gebruiken, tradities en ambachten

Erfgoed omvat niet alleen gebouwen of objecten, maar vooral ook de **oude gebruiken, tradities én oude ambachten** die we willen blijven gebruiken. Want daardoor kun je monumenten of erfgoed echt **beleven**. Die gebruiken, tradities en ambachten noemen we **immaterieel of 'levend erfgoed'**.

Bekijk het filmpje hieronder, dan herken je vast een aantal tradities en gebruiken!

[Wat is immaterieel erfgoed? - YouTube](#)

3a Je hebt vast tradities en gebruiken herkend in het filmpje! Noem er drie-

1. .... 2. .... 3 .....

3b Ken jij de tradities en gebruiken die typisch zijn voor Midden-Delfland, of juist van het dorp waar jij woont? Denk b.v. aan tradities in de zomer (festivals) of in de winter...

Afb. 5 Sport en Spel in .....

Afb. 6 Ringsteken in.....

Afb. 7 Montmartre in .....

3c Noem nu nog jouw eigen favoriete traditie of gebruik in je dorp of in Midden-Delfland

Mijn favoriete traditie of gebruik in ..... (dorp of MD) is .....

4. Ambachten en immaterieel erfgoed

Een **ambacht** is een **handwerk** dat wordt aangeleerd om een beroep uit te oefenen. De ambachtsman werkt dus vooral met zijn **handen** om iets te maken. De **oude ambachten** zijn vaak nog belangrijk voor het echt **beleven** van monumenten. Want wat is nou een **molen** zonder **molenaar**?

4a Welk ambachten wordt op de afbeeldingen hieronder uitgebeeld?

Kijk goed naar wat de **ambachtsman** doet en naar de **materialen** die hij gebruikt.

Afb. 8 .....

Afb.9 .....

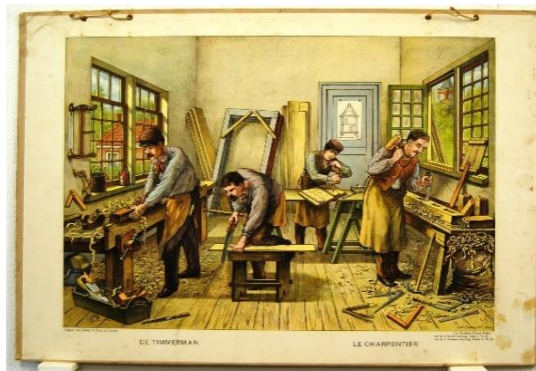
Afb. 10 .....

Afb. 11 .....

Afb. 12 .....

Afb. 13 .....

4b Welke afbeelding hoort bij welk ambacht?

Schrijf het nummer van de afbeelding op pag. 4 (dus 8, of 9 etc.) bij de letter (dus A, of B etc.) van de afbeelding hieronder.

A hoort bij afb. ....

B hoort bij afb. ....

C hoort bij afb. ....

D hoort bij afb. ....

E hoort bij afb. ....

F hoort bij afb. ....

4c Welke ambachten zijn ook nu nog heel gewoon in ons dagelijks leven? Noem er twee.

.....

4d Welke verschillen met vroeger zie je tussen deze ambachten van vroeger en nu? Denk bijvoorbeeld aan gereedschap en het werken met de handen.

.....

Vraag 5. Boter- en kaasbereiding in Midden-Delfland

Vroeger werd boter en kaas op de boerderij gemaakt, want fabrieken waren er nog niet.

De boter en kaas van de boerenbedrijven uit 't Woudt waren vroeger heel beroemd.

De graaf van Holland, die in Den Haag woonde, was dol op de Woudtse boter. Er werd zelfs Woudtse boter en Harnaschkaas geleverd aan rijke inwoners van Brussel en Antwerpen!

Nu worden kaas en boter vooral **in de fabriek** gemaakt. Maar gelukkig soms ook nog op de boerderij!

Wanneer je twee **filmpjes** op deze en de volgende pagina goed bekijkt dan weet je precies hoe boter en kaas gemaakt wordt!

Hoe wordt boter gemaakt?

In dit filmpje zag je hoe tegenwoordig boter **machinaal in de fabriek** wordt gemaakt. Eigenlijk gaat het op precies dezelfde manier als vroeger op de boerderij, alleen gebeurt het met nu **machines**. Op de afbeelding hieronder zie je hoe vroeger **de boter op de boerderij** werd gemaakt.

Op de grond staat de bak met **gekoelde melk** – achteraan zie je de boerin aan **de karnton** draaien om de boter en de karnemelk van elkaar te scheiden. Rechts zie je in de grote bak de **boter** die klaar is. De boerin kneedt het door, doet de bolletjes boter in **tonnetjes** voor de verkoop. Maar eerst voegt ze nog wat zout toe. Zie je de grote **zoutpot** staan? Zet er zelf maar een pijl bij!

Kaasbereiding

[Schooltv: Hoe wordt kaas gemaakt? - Melk met zuursel, stremsel en zout](#)

Heb je goed opgelet bij het bekijken van het filmpje? Beantwoord de volgende vraag:

5a Waarom wordt er bij de kaasbereiding stremsel, zuursel en zout toegevoegd aan de melk?

Ze voegen stremsel toe om ..... zuursel voor..... en zout voor .....

Kaaskoppen

We eten als Nederlanders veel kaas, heel veel kaas zelfs! We worden dan ook vaak door buitenlanders 'kaaskoppen' genoemd!

Maar waar komt die naam 'kaaskoppen' eigenlijk vandaan? Het antwoord vind je in het filmpje!

[Schooltv: Waarom worden Nederlanders kaaskoppen genoemd? - Nederland, kaasland](#)

5b Wat is eigenlijk een kaaskop?

Een kaaskop is .....

5c Houd jij eigenlijk van kaas? Ja/nee Ja? Welke kaas vind jij het lekkerst? .....

Tot slot

Je bent in deze lesbrief meer te weten gekomen over **monumenten** en **erfgoed** in Midden-Delfland. En ook over gebruiken, gewoontes en ambachten. Zoals bijvoorbeeld over het **ambacht van boter en kaas maken!**

Wist jij dat steeds meer boeren weer zelf boter en kaas gaan maken? En dat in een eigen winkeltje bij de boerderij verkopen? Je kent er vast wel een in Midden-Delfland! Schrijf de naam hieronder op.

.....

Wat vind jij het meest belangrijke of interessante wat je geleerd hebt over erfgoed in deze lesbrief?

.....

.....

Tot snel en heel veel plezier op Kindermonumentendag!

